

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

MOTSHEGANONG/SEETEBOSIGO 2025

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 11.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO e leng A, B le C.

KAROLO YA A:	Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Tiriso ya puo	(40)
2. Araba dipotso TSOTLHE.
3. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
4. Thala mola morago ga KAROLO NNGWE le NNGWE.
5. Nomora dikarabo ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo lokwalopotsong.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A:	Metsotso e le 50
KAROLO YA B:	Metsotso e le 20
KAROLO YA C:	Metsotso e le 50
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA A

1	'Bayo pelo morutabana. Tsotlhe di tla siama, di tlhamalala thwi! jaaka thupa ya moretlwa. Ga ke re ga twe. Ke a dumela, nnyaya, ke a itse gore di tla siama. Bayo pelo mma ...' Totatota monna yo wa mogokgo o raya eng fa a re motho a beye pelo? A dikgwedi di le tharo ke ntse ke e beile ga di a lekana? 'Mogokgo, a le gompieno o sa ntse o nthaya o re ke beye pelo? Wena gape rre mogokgo? Ke beye pelo go fitlha leng rra? Kwa sekolong fa ke ne ke gwerisetswa borutabana, ga ke ise ke rutiwe gore e re ke sa amogelete, ke sotlega go le kana, ke beye pelo. Go tilwe ke beeble bana pelo, e seng badiredi ba Lefapha la Thuto. Fa e le mo go beeleng bana pelo, balekane ba me ga ba bantsi. Se o ntopang go se dira rra, ke gore ke beeble botlhaswa pelo, jona jo ke rileng ke bo iteelwa ga twe ke bo kgwe mathe, ke bo ile le motlhala.'	5
10
2	Fa Morongwe a ubuga jalo a tswa mo ofising ya mogokgo, a leba kwa batlhathlhobing, go ya go utlwa gore a le bona ba ntse ba bua ka gore motho a beye pelo. Nx! Se se neng se mo gakgamatsa bogolo go tsotlhe, ke gore motlhathobi o ne a le gona mo sekolong sa bona, ka Labobedi wa yona beke e. Ena Morongwe ka botlaela o ne a itheile a re motlhathobi o tla umaka sengwe ka ga go thapiwa ga gagwe. Se a se buileng, se ena Morongwe a se tsereng ka tsebe, ke fa motlhathobi a gakgamalela bošwa jwa ga Morongwe, ntswa a na le dikwalo tsa dithuto tse di kwa marung, e bile e le tse di tlhokwang thata – B.Sc. UED.	15
20
3	'Rre Motlhathobi rra, ke batla go itse mo go wena mong'a me gore a na fa e le nna Morongwe ooraMasilo ke mongwe wa barutabana mo sedikeng sa gago? Rre Moilwe wee! A ko o nneele faele ya sekolo se segolo sa Tlhahologo, mmogo le faele e go leng maina a barutabana ba dikolo tse dikgolo tsa sedika.' Fa a sena go phetla difaele tsoopedi, a bo a di boeletsa, a tswelela ka go re: 'Faele ya Tlhahologo e supa fa go le phatlhatiro ya morutabanagadi. Mo maineng a barutabana ba sekolo seo, ga go na Morongwe ... ooraMasilo. Mo faeleng ya maina a barutabana ba dikolo tse dikgolo leina la gago ga le yo. Seo se supa gore diforomo le dikwalo tsotlhe tsa gago tse di tlhokwang fa morutabana a thapiwa, ga di ise di amogelwe ke ofisi eno go tswa kwa sekolong sa gago.'	25
30
4	Morago ga dikgwedi tse dingwe tse tharo, ga nna ga re tsho! ya kwa ga Motshodi. Ka mabetwaepelo go ya bofelong jwa Seetebosigo a iphetlha e se phetlhi. A leba kwa diofising tsa puso ka ura ya borobedi, mo mosong, le e seng go ikopa ...	35

- 5 A batla karolo e diforomo tsa barutabana ba ba sa tswang go thapiwa di gorogelang go yona. Modisaotsile! Disakopaneng ke dithaba. 'Ao, ntsiana motho yo ke wena Morongwe?' A mo phara ka tsona tsotlhe di le tala. Mosimane a tlola majato gore tshega e tswe motsetelong. Mo motsotsong osi fela a bo a setse a bone gore diforomo tsa ga Morongwe ga di ise di goroge mo ofising ya gagwe. 40
- 6 'Ga ke ye go baakanya dituelo tsa gago fela. Ke ya go go dira mogokgo ntswa o le morutabana. Ke ya go dira gore madi a gago fa a tla, a bo a feteleditswe go feta a a go tshwanetseng gararo. O tla amogela mogolo wa kgwedi o o lekanang le wa mogokgo go fitlhela bofelong jwa ngwaga. O se ke wa tshoga fa o a amogela. Le fa motlhatlhobi a ka kwala gore ntlha e, e baakanngwe, ke tla tlogela go ntse jalo go fitlhela ngwaga o fela.' 45 50

[Motswedi: *Mmualebe, RM Malope*]

- 1.1.1 Tlhophapha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Morongwe o ne a ruta kwa ...

- A Baitseanape.
- B Yunibesithi.
- C Tlhabologo.
- D Tokologo.

(1)

- 1.1.2 Morongwe o ntse dikgwedi di le kae a sa duelwe pele a ikisa kwa diofising tsa puso? (1)

- 1.1.3 Naya dikgato di le PEDI tse Morongwe a di tsereng go netefatsa gore o bona moputso wa gagwe. (2)

- 1.1.4 Dikwalo tsa dithuto tsa ga Morongwe ke dife? (2)

- 1.1.5 Go ya ka temana, mogokgo wa sekolo se Morongwe a neng a ruta kwa go sona o ne a ntse jang? (2)

- 1.1.6 Goreng Morongwe a ne a utlwile botlhoko fa a le kwa kantorong ya motlhatlhobi? (2)

- 1.1.7 Tlhalosa bokao ba tlhagiso e e reng, 'baya pelo'. (2)

- 1.1.8 Neela dilo di le PEDI tse Morongwe a di rutilweng fa a ne a katisetswa go nna morutabana. (2)

- 1.1.9 Ke dilo dife tse Modisaotsile a tshepisitseng go di direla Morongwe? Neela di le PEDI. (2)

- 1.1.10 Fa o lebile, kgato e Modisaotsile a ikaelelang go e tsaya e ka motlisetsa ditlamorago dife? (2)
- 1.1.11 Lebakalegolo le le dirileng gore Morongwe a se ka a bona madi a gagwe a tuelo ka nako ke lefe? (2)
- 1.1.12 Ditshwanelo tsa badiri tsa ga Morongwe di ne di gatakiwa ka maoto. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? (2)
- 1.1.13 Go ya ka wena, goreng go le botlhokwa gore motho a duelwe kgwedi e nngwe le e nngwe fa a dira? (2)
- 1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B

[Se nopenswe go tswa go: www.google.education]

- 1.2.1 Batho ba ba mo setshwantshong se se fa godimo ba kwa kae? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.2 Goreng baithuti ba emisitse matsogo? (2)
- 1.2.3 Thhalosa ka fa morutabana a ikutlwang ka teng. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: **30**

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C), mme morago o kwale tshobokanyo ya yona ka go ntsha dintlha DI LE SUPA ka maano a o ka a dirisang go efoga/fokotsa tshenyo ya dijo.

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha di le SUPA, mme mafoko a gago a se ka a feta masomeasupa (70).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha e le NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago mo go kgonegang, mme o sa fetole bokao jwa temana.
5. Kwala palogotlhе ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C**TSHENYO YA DIJO**

Tshenyo ya dijo ke bothata jo bo re aparetseng rotlhе. Go lekanyeditswe gore nngwetharong (1/3) ya dijo ga e ke e jewa, mme e felela kwa thotbolong kgotsa mo thining ya matlakala. Nngwe ya ditsela tse di ka fokotsang tshenyo ya dijo ke go baakanyetsa lenaneo la dijo kwa pele. Pele o ya kwa mmarakeng wa dijo, tlhola dijo tse di leng teng mo setsidifatsing le mo khabotong. Fa o sena go tlhola tse o nang le tsona, dira lenaneo la tse o di tlhokang go tla go di apaya. Dira bonnate ba gore o reka fela dijo tse o di tlhokang. Maungo le merogo e e senyegileng go le gonne e santse e na le tatso. O se ka wa e latlha, e dirise go dira dino le go apaya dijo. Le fa go reka dijo ka bontsi go boloka madi, ga go mosola gore bontsi jwa dijo bo latlhiwe.

Netefatsa gore bontsi ba dijo tse o di rekileng di ka dirisiwa ka ditsela tse di farologaneng. O ka efoga tshenyo ya dijo ka go dirisa dijo tse di mo setsidifatsing go ya ka matlha a tshenyego. Fa o sa kgone go ja dijo tsotlhе tsenya tse di setseng mo segatsetsing gore o di dirise mo nakong e e tlang. Kwa ntle ga go di boloka go tila tshenyego, batho bangwe ba dumela gore dijo tse di setseng di nna monate thata. O ka boeletsa dijo tse di setseng go dira dijo tse dingwe tse di farologaneng.

[E fotoletswe go tswa go: *Clockwork Media, 2022*]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:

10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D

12–20 DIPHALANE

BEKE YA

MARAPO LE DITOKOLOLO TSA MMELE

Marapo a rona le ditokololo tsa mmele di re thusa go kgona go tsamaya, go dira, le go ja monate o o tletseng mo botshelong.

- Nna o le matlhagatlhaga
- Ja dijo tse di itekanetseng
- Dira gore o se ka wa wela fa fatshe
- Emisa o bo o kuke dilo ka pabalesego

Fa e le gore o itemogela dithhabi mo ditokololong tsa mmele, bothata ba go tsamaya, kgotsa o belaela gore o na le bolwetse ba marapo, eya go ba lefapha la pholo.

NATIONAL HEALTH HOTLINE
0800 029 999

www.sacoronavirus.co.za
www.findmyjab.co.za

[Se nopenswe go tswa go: www.google.health department]

3.1 Tlhophla karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

NDP ke khutshwafatso e e emetseng ...

- A National Democratic Programme.
- B National Development Programme.
- C National Development Process.
- D National Distribution Programme.

(1)

- 3.2 Phasalatso e, e bua ka ga eng? (1)
- 3.3 Neela dilo di le PEDI tse di dirisitsweng go gogela babuisi. (2)
- 3.4 Goreng phasalatso e, e na le dinomoro tsa mogala tsa Hotline? (2)
- 3.5 Neela lelatodi la lefoko **monate**, mme morago o le dirise mo polelong e o itlhahetseng yona. (2)
- 3.6 Fa o lebile, o ka re mosola wa papatso e ke ofe? (2)
- [10]**

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotsos.

TEMANA E

[Se nopenswe go tswa mo go: www.google.funny.cartoons]

- 4.1 Tlhophpha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Jaanong ke letlhalosi la ...

- A palo.
- B felo.
- C nako.
- D mokgwa. (1)

- 4.2 O bona ka eng gore motho wa 1 o gakgametse? (2)

- 4.3 Goreng diborele tsa motho wa 1 le 2 di sa tshwane le tsa motho wa 3? (2)
- 4.4 Neela ntlha e e sa dumelisegeng tebang le phologolo e e mo khathunung. (2)
- 4.5 Dirisa letlhophileakaretsi **botlhe** mo polelong e o e itlhamseng yona. (1)
- 4.6 Fa o lebile, o ka re thobane e motho wa 1 a e tshotseng e mo thusa ka eng? (2)
[10]

POTSO 5

- 5.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

Botshelo ga bo batle motho yo o bodipa. Bo ka go teribola fa o le maroko, wa iphitlhela o direla bankane ba gago boemong jwa gore o ka bo o bo jetse marapo a tlhogo wa kgona go ikemela ka nosi. Go diragetsse jalo ka Nkgopoleng, mosimane yo moleele yo o neng a nagana ka leoto boemong jwa tlhogo. A sa tseye dikgakololo tsia. Batsadi ba lekile go mo gakolola le go mo kgalemela gore a itsalanye le dibuka tsa gagwe, a kgaogane le makgarebe. Owaii, thuntsebe! A ba ikgantshtesa. Ke gopola a raya rraagwe a re ena o ja bošwa jwa gagwe, nako e a mo letla. Bathong! 5

O ne a tle a bolelele ditsala tsa gagwe gore mo makgarebeng ga a na thaka, o ratana le a le mane ka nako e le nngwe mme ga go ope wa bona yo o itseng fa a ba patagantse. Matlhaleyana a gagwe ga a ka a mo isa gope. Ka letsatsi lengwe ke fa ba kwa gaabo Ithuteng ba tlile go bega molato wa go ima ga gagwe. Go utlwa dikgang tse, a eletsa e kete lefatshe le ka fetoga a tsena. O na le dingwaga di le tharo a dira mophato wa bolesome. O ile go tshabela rraagwe kae? 10 15

O ne a leka go potela le rraagwe mo sephiring go mo kopa go mo thusa go tlamela ngwana. Mang? Rraagwe a dika a padile. Ruri ngwana yo o sa reetseng batsadi o ipakela mathata mo botshelong!

[Motswedi: Boitlhamedi]

- 5.1.1 Tlhophapha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Lefoko le le nepagetseng la go teribola ke go ...

- A tsietsa.
- B tlhalefisa.
- C tshegisa.
- D tlhokofatsa.

(1)

- 5.1.2 Go tswa mo temaneng ya 1 nopolu dipolelwana tse di maleba le dithhaloso tse di latelang:
- (a) O bo naganetse. (1)
- (b) A sa akanye. (1)
- 5.1.3 Gokelela mogatlana '-isa' mo lediring 'rata' go bopa ledirisi mme morago o le dirise mo polelong. (2)
- 5.1.4 Dirisa lelatlhelwa **bathong!** mo polelong e o e itlhamseng. (2)
- 5.1.5 Fetolela polelo e e latelang go nna pakajaanong:
Batsadi ba lekile go mo gakolola le go mo kgalemela. (2)
- 5.1.6 Bopa leetsi go tswa mo lediring 'potela' mme morago o le dirise mo polelong e o e itlhamseng. (2)
- 5.1.7 Bontsha gore mogatlana o o ntshofaditsweng mo polelong e e latelang o senola bokao bofe.
Matlhale **nyana** a gagwe ga a ka a mo isa gope. (1)
- 5.1.8 Kwala leemedi mo boemong ba lefoko le le thaletsweng mo polelong e e latelang.
Botshelo ga bo batle motho yo o bodipa. (1)
- 5.1.9 Bolela gore lebotsi **mang** le dirisiwa fa go batlwa go itswe eng? (1)

- 5.2 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G

'Mosadi yoo ga se rraago. Rre Motswaledi a araba a sumela tlase ka bogale, e bile a phamola Masego ka molala wa hempe ya sekolo. Ke nna ke go tlamelang le go go kaela tsela ya botshelo, mme fa nka go bona o kwala dikanelonyana tseo gape, ke ya go go tlogedisa sekolo. O monna o lekanetse go dira.' Le gale Masego ga a ka a emisa. O ne a rata go anela dikanelo, mme mme Motshabi o ne a nepile fa a re o na le neo, ke ka fao gajaana a neng a le mo boapelong a kwala, a ntse a redditse go balela tlase ga sesupanako. Jaaka gale, o ne a eta a tsenya tsala ya gagwe, Mmadikotsi, jaaka mongwe wa baanelwa ba dikanelo tsa gagwe. Tota Mmadikotsi o ne a tlhagelela mo dikanelong tsa gagwe tsotlhhe, mme jaaka gale, Masego o ne a kwala dikanelo tse, ka Setswana.

[E nopenswe go tswa go: *Mmadikotsi le masogwana a Soweto, M Thubisi*]

- 5.2.1 Dirisa 'eta' mo polelong go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng. (2)

- 5.2.2 Lesupi 'tseo' ke la maemo a bobedi. Neela la maemo a boraro mme morago o le dirise mo polelong e o itlhahetseng yona jaaka sedirwa. (3)

- 5.2.3 Thalela lediri mo polelong e e fa tlase.

Masego o ne a kwala dikanelo tse, ka Setswana. (1)

[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C:
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO:

40

80